

Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungi protokoll nr 183

Tallinn, Toompea

Esmaspäev, 19. oktoober 2026

Algus 11.15, lõpp 12.45

Juhataja: Ando Kiviberg (esimees)

Protokollija: Markus Veia (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Ants Frosch, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge

Komisjoni ametnikud: Erle Enneveer (nõunik-sekretariaadijuhataja), Helin Leichter (nõunik), Karin Tuulik (nõunik)

Puudus: Lauri Läänemets

Kutsutud: Siseministeeriumi nõunik Siiri Leskov (2. päevakorrapunkt); algatajate esindaja Leo Kunnas, Kaitseministeeriumi õiguse ja halduse asekancler Margit Gross ja Kaitseministeeriumi ametnik Jaak Mäeker (3. päevakorrapunkt); Justiits- ja digiminister Liisa-Ly Pakosta ning Justiits- ja Digiministeeriumi andmekaitseõiguse talituse juhataja Kristi Värk ja nõunik Kristel Niidas (4. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Vabariigi Valitsuse algatatud kodakondsuse seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (932 SE) teise lugemise ettevalmistamine
3. Kümne Riigikogu liikme algatatud julgeolekuasutuste seaduse muutmise seaduse eelnõu (963 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
4. Vabariigi Valitsuse algatatud isikuandmete kaitse seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (1006 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
5. Info ja muud küsimused

1. Nädala töökava kinnitamine

Ando Kiviberg tegi ettepaneku kinnitada nädala töökava järgmiselt:

Riigikogu põhiseaduskomisjoni nädala (19.10.2026-23.10.2026) töökava

Komisjoni istung esmaspäev, 19.10.2026 kell 11.15

1. Nädala töökava kinnitamine

2. Vabariigi Valitsuse algatatud kodakondsuse seaduse muutmise ja sellega seondult teiste

seaduste muutmise seaduse eelnõu (932 SE) teise lugemise ettevalmistamine

3. Kümne Riigikogu liikme algatatud julgeolekuasutuste seaduse muutmise seaduse eelnõu (963 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

4. Vabariigi Valitsuse algatatud isikuandmete kaitse seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (1006 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

5. Info ja muud küsimused

Komisjoni istung teisipäev, 20.10.2026 kell 14.00

1. Korruptsioonivastase erikomisjoni algatatud korruptsioonivastase seaduse muutmise seaduse eelnõu (974 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

2. Riigikohtu kohtunõudele (PSJV asjas nr 5-24-5) vastamise arutelu

3. Info ja muud küsimused

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

2. Vabariigi Valitsuse algatatud kodakondsuse seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (932 SE) teise lugemise ettevalmistamine

Ando Kiviberg tuletas meelde, et eelmisel nädalal kuulati põhiseaduskomisjoni istungil ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti soovitusi eelnõu kohta ja algataja arvamust nende soovitude osas. Ta märkis, et eelnõule ei laekunud ühtegi muudatusettepanekut ning küsis, kas komisjoni liikmetest arvab keegi soovitude valguses, et komisjoni nimel peaks esitama muudatusettepaneku. Komisjoni liikmed nii ei arvanud. A. Kiviberg lisas, et eelnõu on läbinud keeleteoimetus. Komisjon vaatas keelelised korrektuurid üle.

Helir-Valdor Seeder märkis, et Riigikogu liikmed esitasid eelmisel nädalal menetlusse veel ühe Eesti kodakondsust puudutava seaduseelnõu (1059 SE). Ta tegi ettepaneku oodata ära selle eelnõu menetlemine ja kaaluda seejärel kahe eelnõu ühist menetlemist ning võimalikku ühendamist. Ta tegi ettepaneku eelnõuga 932 SE hetkel mitte edasi minna.

Ando Kivibergi hinnangul on eelnõudel erinevad eesmärgid, mistõttu on keeruline näha võimalust neid ühendada. Ta pani Helir-Valdor Seederi ettepaneku mitte teha käesoleval istungil menetluslikke otsuseid hääletusele (poolt 4: Ants Frosch, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; vastu 6: Ando Kiviberg, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein; erapooletuid 0). Ettepanek ei leidnud toetust.

A. Kiviberg tegi ettepaneku teha menetlusotsused. Ta lisas, et kuna eelmine juhtivkomisjoni esindaja Katrin Kuusemäe ei ole enam Riigikogu liige, tuleks komisjonil määrata ka uus juhtivkomisjoni esindaja.

Otsustati:

2.1. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni liige Pipi-Liis Siemann (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

2.2. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 28.10.2026 (konsensus: Ants Frosch,

Ando Kiviberg, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

2.3. Teha ettepanek teine lugemine lõpetada (poolt 6: Ando Kiviberg, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein; vastu 4: Ants Frosch, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; erapooletuid 0).

2.4. Kui teine lugemine lõpetatakse, teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda ja viia läbi lõpphääletus 11.11.2026 (poolt 6: Ando Kiviberg, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein; vastu 4: Ants Frosch, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; erapooletuid 0).

3. Kümne Riigikogu liikme algatatud julgeolekuasutuste seaduse muutmise seaduse eelnõu (963 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Ando Kiviberg tutvustas külalisi ja andis eelnõu tutvustamiseks sõna Leo Kunnasele.

Leo Kunnas selgitas, et eelnõu eesmärk on tagada Kaitseväge luure ja vastuluure tõhusam toimimine oluliselt halvenenud julgeolekuolukorras. Selleks soovitakse anda Kaitseväge luurekeskusele julgeolekuasutuse staatus, lisada keskus julgeolekuasutuste loetellu ning täpsustada asutuste ülesandeid. Eelnõu kohaselt oleks Kaitseväge luurekeskuse ülesanne koguda ja töödelda riigikaitseks vajalikku teavet ning teha vastuluuret Kaitseväge struktuuriüksuste ja teenistujate kaitseks. Tema sõnul takistab puudulik õiguslik regulatsioon Kaitseväge luurekeskuse tööd. Keskusel ei ole praegu Kaitsepolitsei ameti ja Välisluureametiga võrreldavaid õigusi oma kaastöötajate ja konfidentsiaalsete allikate kontrollimiseks. Seda saab teha üksnes ametiabi korras, kuid teise asutuse poole pöördumine eeldaks kontrollitavate isikute või juriidiliste isikute andmete avaldamist. Luureteenistuse töö eripära tõttu ei ole konfidentsiaalsete allikate selline üleandmine tema hinnangul võimalik. Eesti eriteenistuste süsteemi kavandamisel nähti Kaitseväge luurekeskuse eelkäijat Kaitsepolitsei ameti ja välisluureteenistusega võrdse partnerina, kuid julgeolekuasutuste seaduse vastuvõtmisel jäi kaitseväge luure julgeolekuasutuste ringist välja. Samal ajal on Kaitseväge luurekeskuse ülesannete maht kasvanud, sest sõjaaja Kaitseväge suurendatakse 55 200 kaitseväge laseni ja tulevikus võib selle suurus veelgi suurened. See kasvatab vajadust nii riigisaladuse lubadega seotud julgeolekukontrolli kui ka tavapärase vastuluurekontrolli järele. Tema hinnangul ei saa Kaitseväge luurekeskus kehtiva staatuse tõttu täita vajalikus ulatuses Kaitseväge-sisest vastuluurefunktsiooni. Vastuluure tugevdamine on vajalik reetmise, sabotaaži ja muude julgeolekuohtude ennetamiseks. Eriti oluline on kontrollida isikuid, kellel on juurdepääs kriitilise tähtsusega relvasüsteemidele, sest üks sobival ametikohal tegutsev inimene võib süsteemi kahjustada või selle kasutamist takistada. Vastuluure terviklik korraldamine jääks ka edaspidi Kaitsepolitsei ameti ülesandeks. Kaitseväge luurekeskusele antavad õigused võimaldaksid teha Kaitseväes vajalikku vastuluuret nii rahu- kui ka sõjaajal Kaitsepolitsei ameti üldise juhtimise ja kontrolli all.

Ando Kiviberg märkis, et põhiseaduskomisjonile edastatud Vabariigi Valitsuse seisukoht eelnõu kohta on lakooniline, kuna selle põhjenduseks olev teave on tunnistatud asutusesiseseks kasutamiseks. Ta andis sõna Kaitseministeeriumi esindajatele.

Margit Gross selgitas, et Vabariigi Valitsus ei toeta käesolevat eelnõu. Kaitseväge luurekeskusele julgeolekuasutuse staatuse andmine ei tooks tema sõnul kaasa üksnes täiendavaid volitusi, vaid muudaks ka keskuse juhtimismudelit, õigusi, pädevust ja käsuahelat. Kaitseministeeriumi ja Vabariigi Valitsuse hinnangul on oluline, et luurekeskus

jääks tihedalt seotuks Kaitseväge juhataja juhtimisahela ja operatiivjuhtimisega. Nii on võimalik tagada, et Kaitseväge juhataja ja Kaitsevägi saavad riigikaitseks vajaliku õigeaegse ning asjakohase teabe kiiresti kätte. Kaitseväge luurekeskuse ja laiemalt Kaitseväge luure volituste täiendamise vajadust tuleb analüüsida. Kaitseministeerium teeb seda praegu koostöös Kaitseväega, hinnates, milliseid lisavolitusi Kaitseväge luure vajab. Tema sõnul ei eelda vajalike volituste andmine siiski Kaitseväge luurekeskuse ümberkujundamist julgeolekuasutuseks.

Margit Grossi edasine selgitus on juurdepääsupiiranguga asutusesiseseks kasutamiseks, mida tulenevalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 39 lõikest 3 protokollis ei kajastata.

Leo Kunnas täpsustas, et eelnõuga ei kavandata Kaitseväge Luurekeskuse alluvussuhete muutmist ega keskuse allutamist Kaitsepolitseiametile või mõnele muule asutusele. Selline eesmärk eelnõus puudub. Probleem seisneb vajaduses täita Kaitseväes tõhusamalt vastuluureülesandeid. Ta viitas Deniss Metsavase juhtumile ning märkis, et senised protsessid osutavad puudustele Kaitseministeeriumi valitsemisalas vajaliku vastuluurekontrolli tegemisel. Kaitsepolitseiametil on palju ülesandeid ning kuna see ei kuulu Kaitseväge koosseisu, ei suuda see tema hinnangul kõiki Kaitseväge vastuluurevajadusi vajalikus mahus täita. Tema sõnul peab keegi need ülesanded siiski täitma. Infiltreerimis- ja sisseimbumissurve kasvab vastase poliitiliste ja sõjaliste eesmärkide tõttu ning on pärast Ukrainasse laiaulatusliku kallaletungi algust varasemast oluliselt tugevam. Seetõttu tuleb Kaitseväge vastuluurevõimet tugevdada.

Kalle Laanet märkis, et nõustub algatajate kirjeldatud probleemide ja L. Kunnase esitatud seisukohtadega. Samas juhtis ta tähelepanu võimalikule vastuolule: kui algatajad on näiteks Riigi Kaitseinvesteeringute Keskuse puhul toetanud asutuse viimist Kaitseväge alluvusse, siis praeguse eelnõuga soovitakse muuta Kaitseväge luurekeskus eraldiseisvaks julgeolekuasutuseks, mis viiks selle tema hinnangul Kaitseväge ja Kaitseväge juhataja otsesest alluvusest välja. Samas ta nõustus, et Kaitseväge luurekeskuse praegust tööriistakasti tuleb täiendada ning olemasoleva korraldusega kaasnevad teatavad riskid. Ta küsis Kaitseministeeriumi esindajatelt kinnitust, kas ministeerium tegeleb praegu vajalike volituste ja töövahendite täiendamisega.

Margit Gross kinnitas, et Kaitseväge luurekeskus ja Kaitsevägi on esitanud Kaitseministeeriumile ettepanekud vajalike lisavolituste kohta. Ministeeriumis arutatakse praegu, millise väljatöötamiskavatsusega edasi minna. Enne selle koostamist soovitakse küsimusi arutada ka Siseministeeriumi ja Kaitsepolitseiametiga. Tema sõnul on vajadused kaardistatud ja töö jätkub, et määrata kindlaks eelhoiatuseks ning salajasse koostöösse kaasatavate isikutega tegelemiseks vajalikud täiendavad volitused, sealhulgas taustakontrollide tegemise võimalused.

Jaak Mäeker lisas, et Kaitseväge peastaabi ja Kaitseväge luurekeskuse uus ettepanek täidab seatud eesmärgi paremini, kuna selles käsitletakse Kaitseväge luure tervikuna, mitte üksnes luurekeskust. Ta märkis, et diviis arendab praegu oma võimeid ning luurevõimed on olemas ka brigaadides ja pataljonides. Kaitseministeeriumi hinnangul toetavad Kaitseväge peastaabi esitatud uued ettepanekud tervikliku luuresüsteemi arendamist paremini kui üksnes Kaitseväge luurekeskuse muutmine julgeolekuasutuseks.

Hanno Pevkur märkis, et Kaitseväe Luurekeskuse muutmine julgeolekuasutuseks tähendaks selle muutumist ministri alluvaks tsiviilasutuseks. Selline asutus ei saaks alluda sõjalisele juhtkonnale. Kuna Kaitseväe juhatajal peab sõjaliseks juhtimiseks olema oma luurevõime, tuleks tal luurekeskuse Kaitseväest eraldamise korral luua uus luureüksus. See tooks kaasa paralleelse struktuuri loomise. Tema sõnul analüüsitakse praegu, kas Kaitseväe luurekeskus vajab täiendavaid õigusi ja volitusi. Vajaduse korral tuleks neid täiendada luurekeskuse staatust muutmata. Ta lisas, et järelevalvet saab Kaitseväes teha peainspektor, kellel on selleks vajalikud volitused. Julgeolekuasutuste järelevalve komisjon on varem põhjalikult käsitlenud Kaitsepolitseiameti, Välisluureameti ja Kaitseväe Luurekeskuse ülesannete jaotust ning asutuste vastutuspriiri on kokku lepitud. Tema hinnangul läheb eelnõu neist piiridest märksa kaugemale ja väljendab Kaitsepolitseiameti suhtes põhjendamatult umbusaldust. Ta tõi Deniss Metsavase juhtumi näiteks sellest, et Kaitsepolitseiamet saab Kaitseväega seotud vastuluureülesannetega hakkama. Kui Kaitsepolitseiameti võimekust on vaja selles valdkonnas suurendada, on seda tema sõnul võimalik teha. Tema hinnangul peaks Kaitseväe luurekeskus keskenduma Kaitseväe-sisesele luurele ja sõjaväeluurele, samal ajal kui vastuluuremeetmete kasutamine Eesti kaitseüsteemis töötavate julgeolekuohtlike isikute tuvastamiseks peaks jääma tsiviilkontrolli ülesandeks. Seetõttu ei toetanud ta eelnõu, pidades peamiseks vastuväiteks vajadust säilitada Kaitseväe juhataja vahetu luurevõime ja vältida dubleeriva luureüksuse loomist.

Ando Kiviberg märkis, et tema arusaama kohaselt on algatajate peamine mure seotud mobilisatsiooniolukorraga, mil reservarmee mobiliseerimise tõttu suureneb Kaitseväe isikkoosseis hüppeliselt ning lühikese aja jooksul tuleb teha suurele hulga inimestele vastuluure- ja taustakontrolle. Ta küsis, kas olemasolevatel üksustel ja võimetal jätkub selleks suutlikkust. Ta küsis algatajate esindajalt, kas nad on kursis Kaitseministeeriumi esindajate kirjeldatud alternatiivsete lahendustega ning miks need ei ole algatajate hinnangul piisavad või sobivad.

Leo Kunnas nõustus, et peamine probleem on vastuluureülesannete maht, mis sõltub otseselt sõjaaja Kaitseväe suurusest. Tema hinnangul ei ole praegune süsteem võimeline neid ülesandeid sõjaajal vajalikus mahus täitma. Seetõttu tuleb leida lahendus, mis võimaldaks Kaitseväl teha sõjaajal vajalikku vastuluuret.

Ants Frosch märkis, et vastuluurekontrollidega ei saa alustada alles pärast mobilisatsiooni väljakuulutamist. Kuna mobiliseeritavad isikud on juba praegu teada, tuleb vajalikku kontrolli teha ennetavalt rahuajal. Tema hinnangul ei ole pärast sõjategevuse algust enam võimalik nõuetekohast vastuluuret korraldada. Praegu puudub selleks vajalik ressurss ning Kaitsepolitseiamet ei ole suuteline kõiki vajalikke kontrole tegema.

Ando Kiviberg küsis Kaitseministeeriumi esindajatelt, kuidas tuleks Kaitsepolitseiamet toime sõjaaja Kaitseväe hüppeliselt suuremast isikkoosseisust tuleneva vastuluure- ja kontrollivajadusega. Samuti soovis ta teada, kas Kaitseväe luurekeskusele kavandatud volituste laiendamine aitaks seda suurema kontrollimahuga seotud probleemi vähemalt osaliselt lahendada.

Margit Gross vastas, et Kaitseministeerium analüüsib täiendavaid lahendusi nii rahu- kui ka sõjaajal tehtavate taustakontrollide ning reservväelaste riigisaladusele juurdepääsuks vajalike julgeolekukontrollide korraldamiseks. Seda tehakse koostöös Kaitsepolitseiametiga. Tausta-

või julgeolekukontrolli volituste andmine Kaitseväe Luurekeskusele ei eelda selle muutmist eraldiseisvaks julgeolekuasutuseks. Tema sõnul on tegemist volituste ja ressursside jaotamise küsimusega, mida saab kokkuleppel Kaitsepolitseiametiga lahendada Kaitseväe korralduse seaduse ja selle Kaitseväe luuret käsitleva regulatsiooni raames.

Ants Frosch küsis, kas Kaitseministeerium valmistab sisuliselt ette eraldi Kaitseväe luure seadust.

Margit Gross vastas, et eraldi Kaitseväe luure seadust ette ei valmistata. Kaitseväe luure regulatsioon paikneb praegu Kaitseväe korralduse seaduses ning Kaitseväe luurekeskus on üks Kaitseväe luurefunktsioone täitvatest üksustest ja osa Kaitseväest. Seetõttu ei ole tema hinnangul vaja kehtestada eraldi seadust. Eraldi Kaitseväe luure seaduse kaalumise eeldaks kogu julgeolekuasutuste seaduse süsteemi ümbermõtestamist ja ümberkirjutamist, kuid seda praegu ei kavandata. Kaitseväe luurekeskuse esitatud vajadusi ja eelnõu algatajate tõstatatud probleeme on võimalik lahendada Kaitseväe korralduse seaduse muutmisega.

Ants Frosch märkis, et ettepanek lisada Kaitseväe luurekeskus julgeolekuasutuste seaduses sätestatud julgeolekuasutuste hulka tuleneb konkreetsetest praktilistest probleemidest. Tema hinnangul on üks peamisi puudusi see, et Kaitseväe luurekeskus ei saa praegu kasutada julgeolekuasutuste seaduses reguleeritud teabehanget. Tema sõnul annab teabehanke regulatsioon luure- ja vastuluureorganisatsioonidele vajalike meetodite kasutamiseks õigusliku aluse. Ta küsis, kuidas kavatakse Kaitseväe korralduse seadust muuta nii, et teabehanke kasutamine oleks lubatud Kaitseväe luurekeskusele, luurepataljonidele ja teistele Kaitseväe luureülesandeid täitvatele üksustele.

Jaak Mäeker vastas, et vajalikku teavet ja teabehanke funktsiooni on tõenäoliselt võimalik saada Välisluureameti või Kaitsepolitseiameti kaudu. Tema sõnul toimub asutustevaheline teabevahetus juba praegu, kuid koostööd tuleb tugevdada. Selleks ei ole vaja kogu õiguslikku regulatsiooni muuta.

Margit Gross lisas, et Kaitseväe korralduse seaduses on juba olemas õiguslik alus asutustevahelise ametiabi osutamiseks. Kui selle rakendamisel esineb puudujääke, on tema hinnangul tegemist eelkõige asutustevaheliste kokkulepete ja koostöö korraldamise, mitte volituste puudumisega.

Jaak Mäeker täiendas, et Kaitsepolitseiameti suutlikkust teha sõjaajal vajalikus matus taustakontrollidele tuleb hinnata riiklikel õppustel. Õppustel saab läbi mängida olukordi, kus Kaitsepolitseiamet peab kontrollima lühikese aja jooksul suurt hulka inimesi. Kui taustakontroll on Kaitsepolitseiameti ülesanne, peavad Kaitsevägi ja Kaitseväe luurekeskus tagama koostöös ametiga, et vajalik teave jõuaks nendeni ka sõjaajal. Selleks tuleb asutuste rollid ja koostöökind kokku leppida. Kaitseväe luurekeskusele seadusega lisavolituste andmine ei pruugi praktilisi probleeme lahendada, sest sellega ei lisandu keskusele automaatselt töötajaid ega muid ressursse. Samuti tuleks tema hinnangul analüüsida, kui palju suurendaks uus ülesanne Luurekeskuse halduskoormust.

Ando Kiviberg esitas Kaitseministeeriumi esindajatele kaks küsimust. Esiteks soovis ta teada, milliseks tähtjaks kavatakse ministeerium oma lahendused välja töötada ja esitada. Teiseks märkis ta, et samalaadne eelnõu algatati Riigikogus juba 2023. aastal. Ta küsis, mida

on vahepeal probleemi lahendamiseks tehtud ja miks on sobivate lahendusteni jõudmine võtnud nii kaua aega.

Margit Gross vastas, et esmalt arutatakse võimalikke lahendusi Kaitseministeeriumis ning seejärel Siseministeeriumi valitsemisala koostööpartneritega. Pärast neid arutelusid otsustatakse, millise väljatöötamiskavatsusega edasi minna. Muudatusettepanekute sõnastamiseni loodetakse jõuda paari kuu jooksul, kuid täpset tähtaega ta ei osanud nimetada. Samalaadseid küsimusi on varem arutatud nii Välisluureameti kui ka Kaitsepolitseiametiga. Seni on leitud asutustevahelise koostöö raames lahendused, millega Kaitsevägi on rahul olnud. Kuna nüüdseks on ilmnunud vajadus võimalike muudatuste järele, alustatakse partneritega uusi läbirääkimisi.

Hanno Pevkur märkis, et arutelu raskendab komisjoni liikmete erinev olukorrateadlikkus. Eelnõu keskne küsimus on, kas Kaitseväe luurekeskusel peaks olema õigus teha Kaitseväes vastuluuret. Taustakontrolli ja teabehanke volitusi tuleb eristada, sest teabehange hõlmab väga ulatuslikke varjatud meetmeid ning vajab selgeid õiguslikke ja järelevalvelisi piire. Seni on Kaitseväega seotud vastuluure olnud Kaitsepolitseiameti ülesanne, samal ajal kui Kaitseväe luurekeskuse põhiülesanne on sõjaväeluure ja väljastpoolt Eesti piire pärineva teabe kogumine. Kaitseväes ilmnunud võimaliku julgeolekuohu kohta tuleks teave edastada Kaitsepolitseiametile. Tema hinnangul peaksid Kaitsepolitseiameti, Välisluureameti ja Kaitseväe luurekeskuse eksperdid asutuste ülesanded ning vastutuspiirid omavahel läbi arutama ja vajaduse korral esitama kokkulepitud lahenduse Riigikogule. Selliste pädevuspiiride kujundamine poliitilise vaidluse kaudu ei ole otstarbekas. Kaitseväe luurekeskuse muutmine julgeolekuasutuseks oleks põhimõtteline muudatus Eesti õiguskorras: see laiendaks sõjaväeluure tegevust riigisisesele vastuluurele, muudaks keskuse juhtimis- ja järelevalvekorda ning nõrgendaks selle seost Kaitseväe juhataja käsuaahelaga. Seetõttu tuleks lasta asjaomastel asutustel võimalikud lahendused kõigepealt professionaalsel tasandil läbi töötada.

Ants Frosch sõnas Hanno Pevkurile, et Välisluureamet võib oma pädevusse kuuluva objekti suhtes rakendada vastuluuremeetmeid ja teabehanget ka Eestis ning pädevus ei sõltu alati tegevuse geograafilisest asukohast. Tema hinnangul ei ole põhiküsimus selles, kas Kaitseväe luure tegevust tuleb tingimata reguleerida julgeolekuasutuste seaduses, vaid selles, kas Kaitseväe luurel ja vastuluurel on oma ülesannete täitmiseks piisavad õiguslikud vahendid. Praegu ei ole need tema arvates piisavad ning teabehanke õiguseta on Kaitseväe võimalused vastuluure tegemisel tugevalt piiratud. Julgeolekuolukord on varasemate pädevuskokkulepete sõlmimise ajaga võrreldes oluliselt muutunud. Seetõttu ei saa jätta küsimust üksnes asutuste lahendada, vaid Riigikogu peab veenduma, et Kaitseväele ja Kaitseväe luurele on antud vajalikud volitused. Kaitseministeeriumi lähikuudel valmivatel ettepanekutel on selles otsustav tähtsus. Ta küsis ministeeriumi esindajatelt, milliseks konkreetseks kuupäevaks kavatseb ministeerium ettepanekud esitada.

Margit Gross vastas, et konkreetset tähtaega ei ole võimalik anda, sest see sõltub Siseministeeriumi ja selle valitsemisala asutustega peetavate läbirääkimiste kestusest ning tulemuslikkusest. Tema hinnangul võiks paari kuu jooksul selguda, millise muudatusettepanekuga edasi liikuda ja kas alustada väljatöötamiskavatsuse koostamist, kuid see võib toimuda nii varem kui ka hiljem. Enne ettepaneku esitamist soovib Kaitseministeerium saavutada sellele vähemalt Siseministeeriumi põhimõttelise toetuse.

Ando Kiviberg tänas külalisi ning tegi ettepaneku teha menetlusotsused.

Otsustati:

3.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 28.10.2026 (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

3.2. Teha ettepanek eelnõu tagasi lükata (poolt 6: Ando Kiviberg, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein; vastu 5: Ants Frosch, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; erapooletuid 0).

3.3. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni esimees Ando Kiviberg (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

4. Vabariigi Valitsuse algatatud isikuandmete kaitse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (1006 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Ando Kiviberg tutvustas külalisi ja märkis, et eelnõuga täpsustatakse, millal ja millisel eesmärgil võib inimese nõusolekuta töödelda tema isikuandmeid teadus- ja ajaloouringutes, avaliku sektori uuringutes ning riikliku statistika koostamisel. Seejärel andis ta sõna justiits- ja digiminister Liisa-Ly Pakostale.

Liisa-Ly Pakosta selgitas, et eelnõu täpsustab Eestis kogutud andmete uuringuteks kasutamise tingimusi ning lahendab seniseid proportsionaalsuse, õiguspärasuse ja keeruka menetlusega seotud probleeme. Eelnõu koostamisele eelnes pikk ja ulatuslik konsulteerimine huvirühmadega. Eelnõu võimaldab riigil ja kohalikel omavalitsustel teha selgemates raamides rohkem uuringuid, et teenuseid paremini kavandada ja osutada. Samal ajal muudetakse isikuandmete kaitsemeetmed selgemaks ehk uuringu käigus ega tulemustes ei tohi inimene olla tuvastatav viisil, mis võiks talle kahju põhjustada. Samuti nähakse ette turvaline andmetöötlussüsteem ning täpsustatakse Andmekaitse Inspektsiooni ja eetikakomiteede ülesandeid, et vältida senist dubleerimist. Riiklikku statistikat puudutavad muudatused on peamiselt normitehnilised. Eelnõu koostamise üheks ajendiks oli Pere Sihtkapitali lastetute naiste uuring, mis tõi esile kehtiva korra puudused. Muudatusi ootavad eelkõige ülikoolid, kuid neist saavad kasu ka riik ja kohalikud omavalitsused.

Pipi-Liis Siemann küsis, kas eelnõu lahendab ka nende inimeste probleeme, kes soovivad teha ajaloouringuid, näiteks uurida oma perekonna lugu.

Kristel Niidas vastas, et oma perekonna ajaloo uurimisel töötlevad inimesed isikuandmeid isiklikuks otstarbeks ning sellisele töötlemisele isikuandmete kaitse seadus (IKS) ei kohaldu.

Helir-Valdor Seeder küsis, kas seadusemuudatuste jõustumisel saavad Riigikogu liikmed Statistikaametilt seadusloomes osalemiseks vajalikke isikustamata andmeid senisest lihtsamalt. Ta soovis teada, kas muudatused kõrvaldavad praegused takistused ja muudavad andmete kasutamise mõistlikumaks.

Kristel Niidas vastas, et eelnõu reguleerib andmete kasutamist teadusuuringutes, mitte

avaliku teabe väljaküsimist. Statistikaametilt teabe küsimine kuulub avaliku teabe seaduse reguleerimisalasse.

Helir-Valdor Seeder täpsustas, et ta ei pidanud silmas teadusuuringut, vaid teaduspõhist analüüsi, mida Riigikogu liige võib seadusloomes osalemiseks teha. Ta küsis, kas eelnõu loob Riigikogu liikmele õiguse saada selleks vajalikke andmeid või sellist õigust ka edaspidi ei teki.

Liisa-Ly Pakosta täpsustas eelkõneleja küsimust. Riigikogu liige võib omal algatusel koostada raporti, millele eelneb mahukas uurimistöö. Selline töö võib oma olemuselt ja mahult sarnaneda doktoritöö või ülikoolis tehtava teadustööga ning eeldada juurdepääsu asjakohastele uurimisandmetele. Küsimus seisneb selles, kuidas saab Riigikogu liige raporti koostamisel vajalikud andmed kätte, kui ta tegutseb sisuliselt uurija, doktorandi või ülikooliprofessoriga võrreldavas rollis.

Kristi Värk vastas, et eelnõuga ei muudeta IKS reguleerimisala. Kehtiva IKS § 2 kohaselt kohaldatakse seda põhiseaduslikele institutsioonidele niivõrd, kuivõrd see ei puuduta nende põhiseaduslike ülesannete täitmist ega ole reguleeritud neid puudutavates eriseaduses. Kui Riigikogu liikme raporti koostamine ja selleks andmete kasutamine on reguleeritud Riigikogu kodu- ja töökorra seaduses, tuleb lähtuda sellest eriregulatsioonist ning IKS-i ei kohaldata. Kui eriseaduses vastav regulatsioon puudub, kohaldatakse IKS ning andmete kasutamine saab toimuda selles sätestatud tingimustel.

Liisa-Ly Pakosta leidis, et eelnõus sätestatud IKS § 6 lõige 2 peaks hõlmama ka Riigikogu liikme tehtavat uuringut, sest säte käsitleb avaliku sektori, sealhulgas põhiseadusliku institutsiooni tehtavaid uuringuid. Seal on kirjas, et “avaliku sektori uuringu meetoodika peab vastama teadusuuringule omastele kvaliteedinõuetele”. Seega peab Riigikogu liige raportile eelneva andmepõhise uuringu tegemisel järgima samu nõudeid nagu näiteks ministerium ning tema staatus ei anna teistsuguseid õigusi. Tema hinnangul laiendavad muudatused uuringute tegemise võimalusi nii ministeriumidele, kohalikele omavalitsustele kui ka Riigikogu liikmetele. Kuna sättes nimetatakse põhiseaduslike institutsioonide uuringuid ja järgnevad lõiked kirjeldavad uuringu tegemise tingimusi, peaks ka Riigikogu liikmel olema edaspidi raporti või uuringu koostamiseks vajalike andmete kasutamine lihtsam.

Pipi-Liis Siemann küsis täpsustust uuringu eesmärgil isikuandmete töötlemisele kehtestatud tingimuste kohta. Ta soovis teada, kes ja millises menetluses hindab, kas seaduses loetletud tingimused on täidetud ning kas uuring vastab avaliku huvi nõudele. Samuti palus ta selgitada, millistel eelnõus sätestatud IKS § 6 lõikes 4 nimetatud juhtudel on isikuandmete töötlemine võimalik ka siis, kui kõik eelnevas lõikes sätestatud tingimused ei ole täidetud.

Liisa-Ly Pakosta vastas, et eelnõus sätestatud IKS § 6 lõike 4 alusel on isikuandmete töötlemine lubatud üksnes juhul, kui kõik selles loetletud tingimused on täidetud. Seega ei piisa ainult avaliku huvi olemasolust, vaid täidetud peavad olema ka kõik ülejäänud nõuded. Nende tingimuste täitmist hindab § 6 lõike 5 kohaselt Andmekaitse Inspeksioon (AKI).

Pipi-Liis Siemann täpsustas, et eelnõus sätestatud IKS § 6 lõike 5 sõnastuse järgi teavitab uuringu tellija AKI-t ning see avaldab saadud teabe oma veebilehel. Ta küsis, kas AKI üksnes võtab teavituse vastu ja avalikustab selle või teeb ka otsuse selle kohta, kas eelnõus sätestatud

IKS § 6 lõikes 4 olevad tingimused on täidetud.

Kristel Niidas täpsustas, et eelkontrolli kord sõltub uuringus töödeldavate andmete liigist: pseudonüümitud andmetest, tavalistest isikuandmetest või eriliiki isikuandmetest. Mida tundlikumad on andmed, seda rangem on eelkontroll. Eriliiki isikuandmeid kasutava avaliku sektori uuringu puhul teeb kontrolli AKI, küsides vajaduse korral eetikakomitee hinnangut. Muude uuringute puhul teeb kontrolli eetikakomitee.

Pipi-Liis Siemann küsis, kas eelnõus on sätestatud ka alused, mille korral võib AKI või eetikakomitee uuringus isikuandmete töötlemise heakskiitmisest keelduda.

Kristel Niidas vastas, et eelnõus ei ole eraldi keeldumise aluseid sätestatud. Lõpliku otsuse andmete väljastamise kohta teeb vastutav töötleja ehk asutus, kellelt andmeid küsitakse. AKI ja eetikakomitee annavad hinnangu, mida vastutav töötleja otsustamisel arvesse võtab.

Hanno Pevkur juhtis tähelepanu, et eelnõus sätestatud IKS § 6 lõige 1 lubab töödelda teadus- ja ajaloouuringute eesmärgil isikuandmeid, sealhulgas eriliiki isikuandmeid, andmesubjekti nõusolekuta. Ta küsis, kas inimesel on sellest hoolimata õigus keelata enda andmete kasutamine uuringutes või piirata juurdepääsu riigi andmekogudesse kogutud tundlikele andmetele, nagu näiteks karistusregistri- ja terviseandmetele. Ta soovis teada, kas eelnõu reguleerib piisavalt inimese vastuväiteõigust ja õigust olla unustatud või tuleks neid õigusi eelnõus täiendavalt käsitleda. Näitena tõi ta olukorra, kus inimene ei soovi, et uuringutes kasutataks teavet tema psühhiaatrilise ravi kohta.

Liisa-Ly Pakosta vastas, et esiteks vajab õigus olla unustatud terviseandmete puhul täiendavat reguleerimist olukorras, kus teave on konkreetse inimesega seostatav. Näiteks ei peaks kunagine, ajutist olukorda kirjeldav tervisemärge mõjutama inimest hiljem teises kontekstis, nagu näiteks juhiloa taotlemisel. Teiseks käsitleb eelnõu uuringuid, milles inimese isik ei tohi avalduda. Rahvastiku tervise kohta tervikliku ülevaate saamiseks peab saama kasutada ka tundlikke terviseandmeid, sest inimeste võimalus oma andmed uuringutest täielikult välistada võib tulemusi moonutada. Selline kasutamine on tema hinnangul põhjendatud, kui andmeid ega uuringutulemusi ei saa konkreetse inimesega seostada.

Hanno Pevkur rõhutas, et ka terviseandmed võivad aja jooksul oma aktuaalsuse kaotada. Näiteks võib psühhiaatriline ravi olla asjakohane ravi ajal, kuid pärast inimese paranemist ei peaks see teda edaspidi mõjutama, sealhulgas juhiloa taotlemisel. Ta võrdles seda kustunud karistusega: pärast asjaolu õigusliku või sisulise tähenduse lõppemist tuleks eeldada, et inimene on sellest vabanenud.

Liisa-Ly Pakosta nõustus, et inimesel peaks olema võimalik loobuda temaga nimeliselt seostatavate terviseandmete edasisest kasutamisest ning see vajab täiendavat reguleerimist. Ta lubas komisjonis tõstatatud küsimuse kaasa võtta ja otsida võimalust lahenduse leidmiseks veel käesoleva Riigikogu koosseisu ajal. Uuringutes on seevastu põhitingimus, et inimene ei oleks nime, isiku ega profiili järgi tuvastatav. Isikustamata terviseandmetest ilmnevad seosed võivad olla ühiskonna seisukohalt olulised, mistõttu tuleb tema sõnul eristada nimeliselt seostatavate terviseandmete hilisemat kasutamist ja isikut mittetuvastavate andmete kasutamist uuringutes. Ta pidas terviseandmetega seotud õigust olla unustatud oluliseks põhiõiguste kaitse küsimuseks, mida tuleb edasi käsitleda.

Kristel Niidas täiendas, et eelnõuga piiratakse andmesubjekti õigusi üksnes kahe Euroopa Liidu isikuandmete kaitse üldmääruse (ELIKÜM) artikli osas. Õigus esitada oma isikuandmete töötlemisele vastuväiteid säilib ning eelnõu seda õigust ei välista.

Kristi Värk selgitas, et ELIKÜM järgi võib inimene esitada teadusuuringus oma isikuandmete töötlemisele vastuväite, kui see tuleneb tema konkreetsest olukorrast. Vastuväide tuleb põhjendada, selgitades, miks tuleks just tema andmed konkreetsest uuringust välja jätta. Eelnõus nähakse ette uuringute kohta teabe avalikustamine, et inimene saaks teada oma andmete võimalikust kasutamisest ja vajaduse korral vastuväite esitada. See õigus kehtib muu hulgas eraettevõtete innovatsiooniuuringute puhul. Erandina ei tulene üldmäärusest vastuväiteõigust juhul, kui andmete töötlemine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks.

Helir-Valdor Seeder järelendas, et avalikes huvides tehtava uuringu puhul ei ole inimesel õigust oma isikuandmete töötlemisele vastuväidet esitada. Tema arusaama järgi ei teki vastuväiteõigust ka siis, kui inimene saab uuringu toimumisest ja oma andmete võimalikust kasutamisest teada. Ta palus kinnitada, kas eelnõu sätet tuleb selliselt mõista.

Liisa-Ly Pakosta selgitas, et kõrge avaliku huviga uuringust ei saa inimene oma andmeid välja arvata, kui need on anonüümitud ning tema isik ega profiil ei ole tuvastatav. Näiteks peab kohalik omavalitsus saama kasutada rahvastikuregistri anonüümitud andmeid 0–3-aastaste laste arvu kohta, et prognoosida lasteaiakohtade vajadust. Kui suur osa vanematest saaks laste andmete kasutamise keelata, võiks prognoos ja sellest lähtuvad otsused muutuda ebatäpseks. Ta eristas sellest nimeliselt seostatavate terviseandmete säilitamist. Vananenud tervisemärget võib tema hinnangul kasutada isikustamata avaliku huvi uuringus, kuid inimesel peaks olema õigus nõuda, et enam mitteasjakohane märged kustutataks tema isikuga seotud terviseandmetest.

Helir-Valdor Seeder küsis, mil määral on AKI ja eetikakomitee hinnangud siduvad vastutavale töötlejale ehk teabevaldajale, kes otsustab andmete väljastamise üle. Ta soovis teada, kas teabevaldaja võib teha nende hinnangust erineva otsuse ning millised õiguslikud tagajärjed võivad sellise otsusega kaasneda.

Kristel Niidas kinnitas, et andmekogust andmete väljastamise üle otsustab ainuisikuliselt selle vastutav töötleja. Seda põhimõtet ei saa eelnõuga muuta, sest see tuleneb ELIKÜM-ist. AKI ja eetikakomitee hinnangud ei ole vastutavale töötlejale siduvad, vaid annavad sisulist teavet selle kohta, kas kavandatav uuring on nõuetekohane. Tema sõnul ei ole ta praktikas kohanud olukorda, kus uuringu tegija pöörduks pärast negatiivset hinnangut andmete saamiseks vastutava töötleja poole.

Evelin Poolamets küsis arutelu põhjal, kas Riigikogu liige võib teha teiste Riigikogu liikmete ja ametnike tervist käsitleva uuringu ning kasutada selleks nende andmeid ilma õiguslike takistusteta.

Liisa-Ly Pakosta vastas eitavalt. Sellise uuringu puhul oleksid inimesed väikese valimi tõttu hõlpsasti tuvastatavad, eriti kui rühma täiendavalt kitsendada. Uuringuid, mille tulemustest saab konkreetsed inimesed välja profileerida, teha ei tohi ning selline uuring oleks välistatud

juba enne AKI või eetikakomitee hinnangu küsimist.

Evelin Poolamets küsis, milliste kriteeriumide alusel hinnatakse, kas uuringu valim on piisavalt suur, et inimesi ei oleks võimalik tuvastada ega välja profileerida.

Liisa-Ly Pakosta selgitas, et Eestis lähtutakse üldjuhul ligikaudu 1500 inimesest koosnevast populatsioonirühmast, millest alates saab uuringuid teha nii, et üksikisiku profiil ei oleks tuvastatav. See ei ole siiski jäik piir ning sobiva rühma suurus sõltub muu hulgas uuringu liigist, andmete detailsusest ja tundlikkusest ning kõiki asjaolusid hinnatakse koos. Terviseandmete puhul on tuvastamisrisk suurem ja nõuded rangemad. Näitena tõi ta abieluvararegistri uuringu, mille ligikaudu 2700 inimesest koosnevat valimit peeti piisavaks, et konkreetset abielupaari ei oleks võimalik tuvastada.

Ando Kiviberg tegi ettepaneku teha menetlusotsused.

Otsustati:

4.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 28.10.2026 (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Kalle Laanet, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein).

4.2. Teha ettepanek esimene lugemine lõpetada (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Kalle Laanet, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein).

4.3. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni liige Pipi-Liis Siemann (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Kalle Laanet, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein).

Vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seadusele on muudatusettepanekute tähtaeg kümme tööpäeva.

5. Info ja muud küsimused

Infot ja muid küsimusi ei olnud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Ando Kiviberg
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Markus Veia
protokollija